

I V A N I V A N J I
MILIJARDER

■ Laguna ■

Copyright © 2014, Ivan Ivanji
Copyright © ovog izdanja 2014, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

MILIJARDER

Kao dete mislio sam da se život sastoji od tate, mame, sestre, škole, privatnih časova violine, francuskog jezika i mačevanja, ručka u jedan i večere u pola osam, na koje se nije smelo zakasniti. Tada sam takođe mislio da su pojmovi kao *siročće* ili *rat figure* iz romana, koje sam već uveliko čitao, zapravo koješta, kao Crvenkapica i vuk, likovi iz stripova *Flaš Gordon* ili *Miki Maus*, u najgorem slučaju *Oliver Twist*. Ipak, često mi je bilo dosadno, prilično rano sam naučio da koristim reči *dosadno*, *uh što je dosadno*, ne znam od koga sam to naučio, pa sam uveče, već u krevetu, kada bi otac dolazio da me poljubi za laku noć, pitao:

– O čemu da razmišljam, šta da zamišljam?

Morao sam, baš sam morao, da se u mislima uhvatim za nešto, za bilo šta, pre nego što padnem u san i odem iz ovog sveta, makar samo za jednu noć. Nisam ni pomišljao da je samo za tu jednu noć, kao što se sada plašim da se više i ne probudim, što bi imalo neke prednosti za

mene, iako svakako ne za moje bližnje – ne volim tu reč, ali najpreciznije pogađa ono što mislim – svako nauči da spava, ali posle se s vremenom oduči. Zamišljao sam da sam čarobnjak Mandrak koji može sve što hoće, Fantom ili princ Valijant, koji su tada bili u modi – ove nove figure, što ih moje unuke obožavaju, ja ne volim, meni su ružne, ne mogu da se uživim u njih, da zamislim da sam Kockica Kalone ili takvo neko čudo – a tada sam zamišljao i ponešto realnije, na primer, da sam golman i da sam odbranio penal; da sam kapetan preookeanskog broda, pa ponekad svoje mesto na komandnom mostu prepustim prvom oficiru da bih se povukao u kapetansku kabinu sa zidovima obloženim mahagonijem i foteljom presvučenom zelenom kožom, a kada me pozovu, opet požurim gore da bih uspešno proveo svoju lađu kroz uragan, tajfun, orkan, ili kako se već zovu svi ti opaki vetrovi; ili da sam bar general koji, naravno, pobeđuje u svakom boju. Zamišljao sam sebe mnogo starijim nego što sam bio, odraslim, vrlo moćnim. Devojke tada još nisu igrale nikakvu ulogu.

Posle rata, pa hajde da kažem ovako, posle logora, mogao sam da spavam bez razmišljanja i kako sam hteo, moji drugovi iz Kulturno-umetničkog društva „Đorđe Zličić“ iz Novog Sada – zvali smo ga „Kumdružozli“ – bili su zadivljeni što sam bilo gde mogao da izujem cipele, jednu stavim na pod, glavu na nju, pa da spavam. Gotovo. Ne da se pretvaram da spavam nego, časna reč, da zaista utonem u svet snova.

Šta sam sanjao? Da mi se otac vratio. Vratio iz rata. Godinama posle još bi se povremeno čulo da se neko vratio. Odakle vratio? Konkretno nije važno – iz nepovrata.

Sanjao sam i da stojim pred streljačkim strojem i da znam da je sve gotovo. Upiru puške u mene i čekaju komandu: „Pali!“ Ili da na horizontu vidim kako se diže pečurka atomske bombe i da je sve gotovo. Verujte, tada sam sanjao atomsku bombu. Čika Frojd bi valjda rekao da sam priželjkivao nekakvu interesantniju smrt nego što bi bila da su me anonimno umlatili u logoru.

Sada i poslednjih decenija, doduše, samo s mukom, bolovima u leđima i uz pomoć pilula hipnotika uspevam da zaspim, a ta sredstva imaju lepa imena, ivadal ili flormidalk; Ivadalka ili Flormidalka mogle bi da se zovu devojke na Otoku u Južnom moru ili neke druge sponzoruše, valjda bi i one donosile dobar san bar u snu, kažem san u snu, a bežim od pomisli da se jednom više neću probuditi. To sam već rekao. Znam. Ali taj strah me proganja i ne mogu da pobegnem od njega.

Opet moram nešto da zamislim, zamišljam, fantaziram pre nego što privremeno odem iz realnog sveta. Bolje to nego da brojim ovce ili da bez ovaca prosto samo brojim na francuskom do stotinu i natrag. Prvo sam projektovao vile, pa mi to nije bilo dovoljno, prešao sam na Otok u Južnom moru. Na restorane sa pasuljem kao glavnim jelom. Zamišljao sam da sam bogat. Bogat za sebe i svoju porodicu, da posedujem banke, osiguravajuća društva, naučne institute, vazduhoplovne kompanije sa velikim avionima sa letećim apartmanima, helikoptere za razne namene i, naravno, jahte, te zamišljam njihov enterijer do poslednjeg detalja – sanitarije u kupatilima, prekidače na zidovima, tepihe na patosu i slike na zidovima. Ponešto od toga već je upisano u moje knjige, ali sada je najzad vreme da sve objasnim sebi i još ponekome, ako mu ne bude dosadno.

Nisam postao milijarder i više to sigurno neću postati. Sigurno neću biti ni posednik Otoka u Južnom moru, čak neću uspeti ni da zakoračim na neko takvo ostrvo. Ali onih pola sata pre nego što najzad uspem da usnim mogu da budem šta hoću. Milijarder. Vlasnik tih aviona, helikoptera, jahti, lanaca restorana, palata, vila, stanova, plaža, palmi, stena i mramorne kocke na vrhu jedinog brda vulkanskog porekla, na mom Otoku. Mogu sve da zamislim, pa i da proživim kako hoću. U mislima, naravno. Mogu to da činim u nastavcima ili da nelogično skačem sa teme na temu. Ponekad se još pre nego što ću obući pidžamu, dok perem zube, pripremam i smišljam o čemu da razmišljam pre nego što utonem u onaj pravi san na koji nemam uticaja. Šta je razlika između jave i onoga što tako potpuno mogu sebi da predstavim? I gde je to smešteno?

Reče li neko – među javom i med snom?

K nez Mihailova ulica. Nešto kao *Kärntner Strasse* u Beču ili *Váci utca* u Budimpešti, ali nikako kao *Ku-Dam* u Berlinu ili *Times Square* u Njujorku.

– Vadime!

Okrenuo sam se iznenađen. On se okrenuo iznenađen. Da li je reč o meni ili o nekom trećem? Taman sam pomislio – taman je pomislio – posle toliko decenija, koliko decenija? Zapravo nije ni znao kada je poslednji put bio u Beogradu – nisam znao ni ja – nikog više ne poznajem, nekada nisam mogao da prođem ovom ulicom, zvali smo je štrafta, a da već posle minut-dva ne sretnem nekog poznanika, prijatelja, partnera, kolegu, druga, da ne zastanem – da ga neko ne zaustavi – a sada niko, neznanci, mladi ljudi, lepe devojke...

– Izvoli... Izvolite!

Vadim nije uspeo da se seti ko je taj čovek sa urednom, već pomalo prosedom bradom koja se spušta niz čupavi, crveni vuneni pulover. Zar nije isuviše toplo?

Kravate više niko ne vezuje. Sa svilenom kravatom oko vrata osećam se kao neko ko je, u vreme mojih roditelja, krajem dvadesetih godina prošlog veka, krenuo ulicom sa alonž-perikom na glavi, ali nemam nameru da promenim svoje navike. Još nemam. A moj deda ne bi izlazio na ulicu bez rukavica, triput dnevno je menjao po meri skrojene košulje i nikada ne bi dva puta brisao nos istom maramicom. To bi bilo strašno kao da pre obroka ne opere ruke, nezamislivo. Rekoh, nisam imao pojma o kome se radi. Nije imao pojma o kome se radi, sve češće je zaboravljao lica, imena, datume. Pre svega se pitao da li su njih dvojica na *vi* ili na *ti*?

– Otkad se nismo videli!

Dobar povod da se ostane ljubazan, a ipak rezervisan.

– Ni sam ne znam, stvarno... Koliko?

– Pa, šta radiš?

Dobro, ili, kako se danas kaže, okej, kul, nećemo ustanoviti otkad se nismo videli, ali razgovor može da se prihvati, mi smo, znači, bili na *ti*, možda će se uskoro ispostaviti ko je sagovornik.

– Zapravo tražim prazan lokal ovde negde... po mogućnosti u jednoj od ulica koje se ulivaju u Knez Mihailovu, znaš... – kaže Vadim tek da nešto kaže. – Sve se toliko promenilo, jedva se snalazim.

Čovek se iznenadio. Nije ni pokušao da to prikrije.

– Jeste. Promenilo se. Fino, zar ne? Lokal? U samom centru? U koju svrhu, ako smem da pitam? O čemu se radi?

– O pasulju.

Svejedno je da li se zovem Vadim, da li sam Vladimir, Vojislav, Vlatko ili su me samo tako prozvali jer nisam više hteo da nosim Lenjinovo ime, ili mi je moje kršteno dosadilo. Da li sam znao da Vadim zapravo nije rusko ime? Dosta dugo sam mislio da jeste, a zapravo je poreklom grčko, znači *dragi moj* – moglo bi da se kaže da je jedna od podvarijanti imena Dragan. A da nije reč o nekom trećem, u čiji sam se lik uvukao? Ako je tako, zašto se ne bi zvao kako god ko hteo? Junak mog romana mora da dobije neko ime i prezime, ali nije svejedno koje jer time se unapred bar donekle opredeljujem odakle je, kakav je. Po njemu ću ga pamtiti, a čitaoci, ako ih bude bilo, takođe. U najmanju ruku moram da utvrdim koje je nacionalnosti, zna se da je to važno u naše vreme, toliko važno da će prezime zameniti deo biografije. Kada se navikneš na ime, povezao si ga sa likom, nije više važno kako je nastalo. Vadim – dvosložno ime. Pogodno da se koristi i u vokativu, hej, Vadime! Nije teško izgovoriti

ga na engleskom, nemačkom, francuskom, jezicima na kojima tog padeža nema, oslovljavanje je jednostavnije.

A da taj Vadim nije uspeo da se uvuče u mene? Izvesno je da su njegovi snovi takođe i moji. Utoliko pre što mi se čini da sam ga ja izmislio. A šta ćemo ako ti snovi nisu noćne, iznenadne, ničim izazvane iluzije, nisu ni svesno projektovane želje, ali su zamišljeni tako žestoko da zamenjuju stvarnost? Ukoliko uopšte uspevamo – on i ja i svi ostali – da sagledamo stvarnost i prinudimo je da zastane u svom neumitnom toku i pretvori se u produženi trenutak u kojem se nalazimo. Do daljeg. Budućnosti, naravno, nema i ne može biti, osim u iluzijama, budućnost je neka sadašnjost u koju ćemo tek upasti.

Ja se svakog jutra pitam da li je juče ili sutra.

Bila je ista takva ulica, glavna trgovačka ulica sa pešačkom zonom, pa možemo da pođemo od toga da je bila u Beču – negde moramo da smestimo početak tog dela radnje – i svakako ne može biti novembarski dan, pa da vetar šiba i ledi obraze, lišće opalo, čistači ne stižu da očiste trotoare, bolje je da bude kraj aprila, početak maja, još nije toplo, ali zimski kaputi su odavno odloženi.

Vadim više nije znao šta da radi. Kako se ne bih sećao straha od budućnosti! Imao je još nešto malo novca u džepu i nešto malo više na računu u banci, jer je stan u Beogradu prodao na brzinu i isuviše jeftino, ali nije imao nikakvih izgleda da se zaposli, da nešto zaradi, da napravi emisije za radio, fičere, da mu uzmu članke, serije o Jugoslaviji, možda i da ga zaposle za stalno na radiju, u nekoj redakciji na srpskom jeziku (tada se još zvao srpskohrvatski), da bi opstao u životu. Kada sam krenuo, mislio sam da ću se lako snaći kao novinar. Vadim je iz Beograda često unovčavao svoje tekstove, analize, reportaže, imao

račun u Ljubljanskoj banci i kreditnu karticu *Amerikan ekspresa*. Mogao sam da izračunam koliko još mogu skromno da poživim, a koliko na način koji sam nazivao normalnim, ali mrzelo me. Skrenuo je u sokak bez ikakvog plana, hteo je samo za trenutak da napusti gužvu koju prave turisti, ispred kojih, objašnjavajući im da je belo belo, a sivo sivo, gotovo pevajući koračaju vodiči. Posle će svratiti u neku gostionicu na jeftin ručak. Dnevni meni u Beču se nudi po podnošljivoj ceni čak i u luksuznim restoranima, mada ima i jeftinijih kineskih, italijanskih, kao i ribljih restorana iz kojih se širi miris užeglog maslinovog ulja. Mogao bi tramvajem da pobegne u neki jeftiniji deo grada. Stao sam pod strehu da razmislim i preko puta primetio veliki natpis – *Za izdavanje!*

Onda se setio – onda sam se setio – još nije znao da je to ideja koja će promeniti njegov život, koja će ga dovesti na *Forbsovu* listu najbogatijih ljudi na svetu, pomoći mu da postane milijarder, ali je naslutio da je ona svakako nešto više od poslovične slamke za koju se brodolomnik uzalud hvata.

Do tog trena nije imao pojma da ima smisla za posao. Za biznis, kako se to danas zove u Srbiji. *Business*. Za PR. Sve je išlo brzo. Vlasnik lokala bio je mesar koji je imao nameru da definitivno napusti posao, gospodin Plac. Ferdinand Plac. Majstor Plac više nije imao snage da konkuriše velikim samoposlugama. Nije više imao volje da u zoru sam unosi polutke u radnju, a nije bilo dovoljno prometa da bi uzeo pomoćnika, jedva je imao da plati kasirku. Umorio se. Dosta je dosta. Našao je čoveka koji kao bivši novinar – zašto bivši, još nije doneo odluku da to više ne bude! – ume pažljivo da sluša.

– Znete, nije to samo prodavati šnicle. Sve je teže nabaviti pošteno meso, a lično da koljem, to bi zahtevalo da kupujem stoku. Sve je postalo komplikovano. Kada sam ja šegrtovao... ali to je bilo ratno vreme. Teško, teško celog života. Nemate vi pojma kako je to kada se omatori!

Gospodinu Placu se odmah svidela Vadimova ideja da učestvuje u poslu kao savetnik za mali procenat, i to tek kada bude bilo zarade. Ako je bude! Ali bilo je važno da je majstor mesar poznavao najjeftinije, ali ipak pouzdane dobavljače. Vadim je otišao u banku sa predugovorom koji je sam sastavio.

– Imam lokal u centru, delimično opremljen, kabine za zamrzavanje, frižidere, neki pultovi su već tu. Imam nešto gotovine na tekućem računu kod vas, ali ne dovoljno. Podnosim poslovni plan, molim kredit!

Bilo je to vreme kada se relativno lako dolazilo do kredita. Stari mesar, gospodin Ferdinand Plac pristao je čak da učestvuje i da se potpiše na zahtevu, što je i te kako bilo važno, ako ne i presudno. Dok je sporo, kao da još razmišlja, potpisivao formulare, Vadim je posmatrao mesareve krupne, plavim dlačicama obrasle prste među kojima pisaljka samo što nije nestala. Tim rukama je klao volove, prasiće i ćurke. Da li bi mogao i čoveka? Pominjao je teška vremena. Ali neće biti da je lično klao ljude, ne, ovde to nije običaj, ovde su radije ubijali plinom, u najgorem slučaju metkom. Beše li ponekad i giljotinom? Gospodin Plac je bio dovoljno star da učestvuje u vojnim pohodima svog sunarodnika Hitlera. Vadim ga nikada nije pitao za taj deo prošlosti.

Prvi lokal se zvao *Kod Vadima* – *Bei Vadim*, ali nije dugo ostalo na tome. Stavio je u izlog fotografije francuskog

reditelja Rožea Vadima i njegovih žena, lepotica koje je otkrio: Brižit Bardo, Džejn Fonde, Katrin Denev. Naslutio je značaj indirektno reklame, *publick relations*. Tek nedavno je prvi put čuo da govore da je neko PR i pitao se šta li je to? Shvatio je kako može da populariše svoju ideju – bio je u gradu pronalazača podsvesti, podsvesno će ljudi valjda shvatiti: ko god se tako ili slično zove, ili se pod tim imenom hrani, dobiće takve ribe, pardon ribe još ne služimo, ne znamo da li idu uz pasulj – takve devojke. Tek će posle saznati da ima dosta zgodnih jela sa pasuljem i ribama.

Kod babe u banatskoj varošici naučio je da kuva. Voleo je da se igra u velikoj kuhinji, da loži vatru u starom gvozdenom, crnom šporetu, da razvija testo na stolu od grubih dasaka, da čita recepte i posmatra kako vešte stare ruke čine sve što on savetuje, da čita iz knjige, pažljivo, kao kada apotekar meša svoje praškove.

– Nemoj da budeš devojčica! – rekla mu je mama koja nije volela da se on igra kod babe, a pogotovo ne u kuhinji.

– U školi se bijem kad god mi se ukaže prilika, šta hoćeš više?

Znao je nemački i mađarski, kao i sva deca iz njegovog kraja. Umeo je takođe i da crta, a nastavnici su ga hvalili zbog lepog rukopisa. Sada je napravio prvi plakat u svom životu, i to na nemačkom jeziku:

SRPSKI ČORBASTI, VOJNIČKI PASULJ
PASULJ BEZ MESA
PASULJ SA SVINJSKIM SUVIM REBRIMA

Samo tri jela, ali po smešno niskoj ceni. Šta je najprostije jelo koje ide uz pasulj? Proja. Hleb ili pogače od

kukuruza. Gde ima pasulja mora da bude i kukuruza. Jef-tin je i prost kao pasulj, a ima ga takođe u bezbroj varijanti. I otakrinško pivo, jer ta pivara učestvuje u opremi gostionica samo pod uslovom da se istakne njihova reklama. Pozivnice je lično delio na glavnoj ulici.

– Prvog dana sve besplatno, prva tri dana upola cene, domaća kuhinja!

Naravno ne i piće jer se na njemu najviše zarađuje.

Tako je krenulo. Zatim se setio biftek-restorana koje je rado posećivao gde god bi se kao novinar našao u Evropi. *Maredo*. Širom sveta svuda isto parče poštenog mesa, isti krompir u foliji, iste salate. Ne treba dugo da razmišljaš. Voda ti ide na usta čim nad restoranom vidiš natpis sa onom crnom volovskom glavom. To je ono što sada u Srbiji zovu *brend*. Opet je razmišljao. Ja sam razmišljao. Moram da mu nađem odgovarajuće ime za gostionice širom planete. Moram da se napregnem da bih sanjao kako volim, a ne kako se zadesi.

Sanjati pasulj? Ili ono za šta je pasulj simbol? Pasulj u gradu psihoanalize Sigmunda Frojda? Na isto se hvata. Nikako se ne „hvata“ za isto.

Beans and More.

Može i na nemačkom:

Bohnen und Mehr.

Iznenada, valjda na isti način kao kada se kompozitor u magnovenju seti definitivnog akorda, shvatio je: to je to! *Pasulj i više od toga*. I sve više i više, i više. Od San Franciska do Vladivostoka isti zaštitni znak, isti jelovnik, iste kecelje kelnerica, vino i pivo, svuda pre svega domaće piće, u istim u bocama sa specijalnim etiketama, kupovanje namirnica na veliko, ne na vagone nego na vozove,

zbog toga svuda minimalne cene, ali sve tako da bude otmeno otići na pasulj i više, mnogo više, da bude *in* da se i poslovni ručkovi zakažu u takvim lokalima.

Sada mu je bio potreban pasoš, pravi pasoš sa kojim se može putovati po svetu. Kako da otvara filijale širom planete ako svaki čas mora da čeka vize, da gubi vreme u redovima pred konzulatima. Nije bilo problema. Postojao je Zakon o državljanstvu, član deseti, stav četvrti: „državljanstvo na osnovu interesa republike Austrije“. Drugi novo-Austrijanci su morali da se odreknu starog državljanstva, ali ko bi postao građanin alpske republike po tom osnovu mogao je da zadrži i staro. Interesom republike Austrije smatralo se da ga steknu najbolji sportisti, poznati umetnici i ko god bi na računu u banci imao protivvrednost od pola miliona evra. Vadim je prvih pola miliona zaradio već tokom prve godine poslovanja. Tom prilikom je službeno promenio prezime u *Constantini*. Sa „C“. Novopečeni Vadim Konstantini na taj način je stekao novu otadžbinu, a staru je prebacio u rezervu.

Vadima ne možemo da zaboravimo. Ne, njega svakako ne, ali na mene bi sada trebalo da zaboravimo. Ne znam da li ćemo uspeti. Pa onda, hajde o njemu.

Pre šezdeset godina – ali možda samo pre pedeset, zar to nije svejedno kada je tako veliki razmak od tačke trenutnog sagledavanja i sećanja – gotovo svake večeri, baš kao i ja u to vreme, žurio je Knez Mihailovom u pravcu Kalemegdana. Ne verujem da je gledao u izloge. Ne sećam se više ni čega je u to vreme bilo u izlozima. Verovatno ničeg zanimljivog, u najmanju ruku Vadima nije zanimalo ništa posebno jer nije imao novaca ni za ono što bi ga možda interesovalo. Međutim, nije se osećao siromašnim. Naprotiv. Za hranu je uvek dostajalo. Nije zavideo nikome, čak nije ni razmišljao o tome da li neko ima nešto što on nema. Namirnice su se izdavale – tako se u to vreme govorilo – na karte, koje su se razlikovale već prema tome koliko je društvo smatralo da vrediš – R-1, R-2, da li je bilo i R-3? R znači za radnike. Dečje karte prema starosti sa D. Bezvredni obični građani imali su karte za namirnice G, na njih se najmanje dobijalo. Odeća se delila na osnovu drugih dokumenata, na takozvane

tačkice. U radnjama za komisijom – reč „staretnarnica“ po mogućnosti se nije koristila – prodavala se stara, vredna ili iz inostranstva švercovana roba, ali mene sve to nije zanimalo, uveren sam da nije ni Vadima. U menzama, u kojima smo se hranili – ne svi, ali gotovo svi oni koje sam ja poznao, sa kojima se Vadim kao student družio – sekli su delove karata za namirnice, za ono malo što bi se našlo u limenim tanjirima. Međutim, ne može da se kaže da se gladovalo.

U ono vreme nikada nisam doručkovao. Nismo doručkovali. Vadim, takođe, sasvim sigurno nije. U menzama su delili ručak i večeru, baš se ta reč koristila, „delilo se“, a ne „posluživalo“ – često praziluk i nešto što se samo moglo nazivati faširanom šniclom. Šta ćeš više posle rata? Posle Prvog svetskog rata neki je pesnik napisao: „Čovek peva posle rata.“ Ali to sada nije važno. Više nema snova. Prigovor. Sanjali smo, sanjali čak i na javi, ali ne više o krvi. Posle toliko krvi u prirodi ta reč je ostala obična fraza, u najboljem slučaju stilski lik, zapravo ni na šta nisi mislio kad bi rekao „krv“. Eventualno na svežu krvavicu.

Na uglu, blizu Kalemegdana, otvoren je prvi mlečni restoran. Zvao se *Snežana*. Stolovi i stolice bili su od plastike. Mleko, jogurt, kifle... Za njih se više nisu tražile karte za namirnice. Ne sećam se kada su ih ukinuli, ni da li smo proslavili otvaranje i zatvaranje tog lokala, kao što mi se danas čini da je trebalo – jednostavno smo konstatovali da je tako. Bio je to jedan od miljkaza na putu. Kuda? Nisam shvatio da je to početak posleratnog vremena. Ništa nisam shvatao, samo da sam živ i mlad i to je bilo dovoljno da se osećam kao pobednik, iako pobedi u ratu ni u čemu nisam doprineo. Nije ni Vadim.

Vadimu nije smetalo što je poneko u to vreme za njega govorio da je građanskog porekla. Molim? Parola: *Radnici, seljaci i poštena inteligencija*. Nije se pitao da li to znači da radnici i seljaci mogu da budu uvažavani i kada nisu pošteni ili da su svakako pošteni za razliku od inteligencije. Fraze se uvuku u sluh, izgovaraš ih ne razmišljajući o njima, ne pridaješ im značaj. Ni kada nekom poželiš dobar dan ne razmišljaš kakav bi dan bio dobar za onog koga si upravo pozdravio. Kao dete, u Banatu, Vadim je starijim ljudima i ženama, čak i sredovečnima, govorio *ljubim ruke*, ali ni pomislio nije da se to stvarno može uraditi, da se to nekada činilo i van dvorova, da u nekim zemljama, čak i komunističkoj Poljskoj, još uvek ljube ruke. *Kisdihan* izgovoreno kao jedna reč, *kezitcsokolom* na mađarskom, a ne razgovetno *Küss die Hand*. Kralj, ne, neka to bude mlad i prelep prestolonaslednik koji ljubi devojci ruku. Građanskoj devojčici? Pepeljuzi? To je već bajka. Ma, nije! Priznajem, ljubio sam ruke babinim prijateljicama, takav je bio red, one su neprijatno mirisale na puder koji je verovatno bio svež i skup, ali meni se činilo da je... Ne znam šta je, ali svakako nešto neprirodno i zbog toga neprijatno.

Poznavao je sve staze na Kalemegdanu uzduž i popreko. Kada bi još pre rata dolazili u Beograd iz Banata, otac ga je vodio u zoološki vrt na Kalemegdanu. *Pre rata* je precizno značilo pre 1941. godine, pre ulaska Jugoslavije u Drugi svetski rat. Vadim nije verovao da će doživeti nove ratove, da će čak i bežati od njih. Svejedno. Jednom je pijanac sa bedema pao pravo pred medveda koji ga je rastrgao. Ali Vadima više nisu zanimale zveri. Nisu ni pesnici na koje su ga podsećale biste u parku. Ni *Spomenik*

zahvalnosti Francuskoj. Ni Meštrovićev *Pobednik*, koji je po naređenju kralja Aleksandra, puritanca, bio sklonjen sa Terazija jer veliki vajar ne samo da mu je dao sokola u jednu, a mač u drugu ruku, već ga je snabdeo isuviše realističkim ili, čak, preterano velikim znakovima muškosti. Pobednik je valjda heroj, a heroj bi trebalo da deluje muški, zar ne? Nije ni Vojni muzej, ni crkvice Ružica i Sveta Petka, ni Džemal-Alipašino turbe, ni Paviljon Cvijete Zuzorić, ništa naslagano od drevnog kamena nije ga zanimalo, ali sve je znao i poznavao, kao i to da su već tada stizali strani turisti, da je bilo vodiča, a pošto je govorio nekoliko jezika, mogao je svakome da pokaže i objasni sve. Baš sve? Sve je uvek i svuda suviše širok pojam, čoveku nepristupačan, pojmljiv jedino Bogu. Ako ga ima! Da zaradi kao turistički vodič? Da zaradi devize, to je u ono vreme bilo nešto kao iz bajke. Bar za njega. Džeparac bi primao bez ustezanja u svakoj valuti, zašto da ne?

Ne, nije o tome reč.

Na terasu iznad Save sa pogledom na ušće obavezno je valjalo stići pred suton jer bi onda boja neba iznad gradilišta koje se zvalo Novi Beograd, i iznad Zemuna, počela da poprima ljubičasto-narandžasto-crvenu boju, kakvu kasnije u životu nigde nismo videli – ni Vladimir Konstantinović, zvani Vadim, ni ja – valjda je stvarno nigde nije bilo, nije je moglo biti jer nikakav prizor ne postoji sam po sebi nego takav, kakvog ga vidimo, postoji tek kada ga sagledamo, a mi više nikada nećemo imati dvadeset godina da bismo s tim žarkim očekivanjem neiskazivog što će doći, a dobro je u svojoj biti, posmatrati zalazak sunca sa Kalemegdanske tvrđave puni nade... Čemu smo se nadali? Ničemu konkretno. Najlepša, najveća nada je

kada se pouzdano nadaš dobrom koje će te ispuniti celog, a da ne umeš da objasniš šta će to biti.

Vadim se sećao igara boja koje bi sunce šaralo ponad ušća Save u Dunav, čak i gledajući sa vrha brda vulkanskog porekla na svom Otoku na Južnom moru u pravcu zapada, dok bi velika, crvena lopta sunca, pregrejana sopstvenom vatrom i svetlošću, uranjala svoj trbuh u hladno i tamno plavetnilo okeana. Kada bi umorno od napornog dana silazilo u vlažne dubine, dozvoljavalo bi čoveku da gleda u njegovom pravcu a da ga pritom ne oslepi kao što bi to učinilo drskom radoznalcu koji bi pogled uputio suncu usred dana.

Kako ono beše? Šteta što nema kome da priča. Valja-
lo bi napisati, neka se zna. Pasulj. Za otvaranja, za
probu, onaj vojnički pasulj. U Austriji su se pojmovi „voj-
nički“ i „srpski“ lepo slagali. U nekom starom izdanju
Vojnog izdavačkog zavoda našao je recept koji se koristio
u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, precizan u gram: na
svakih 100 grama govedine po 120 grama pasulja i 20
grama svinjske masti, so, začini, šargarepa... paradajz.
Sa paradajzom bi to već bila drugačija varijanta. Nije ni
bio svestan kako će sve to odjeknuti, ali setio se svega na
vreme. Valjda je imao tu vrstu talenta? Ali nije ga imao
dovoljno za poeziju. „Bivši mladi pesnik iz Banata prodaje
pasulj diljem sveta!“

Majstor Plac nije nabavio samo meso i kosti nego
i dozvolu nadležnih vlasti prvog becirka, što nije bilo
naročito komplikovano. Beč je oduvek voleo raznora-
zne senzacije. Tanjiri i nekakve zdele od kartona, pribor
od plastike... Zamirisalo je sokakom. Pivo iz sanduka u

kartonskim čašama, ali može da se pije i iz same boce. To je *in*.

– Dođite nam opet. Imaćemo nekoliko različitih jela od pasulja.

– Doći ćemo.

Iako je mislio da će posle prvog pokušaja biti na gubitku, Vadim je dobro zaradio. Majstoru Placu se ideja sviđala sve više, čak je pomagao u kuhinji, seckao meso iako to nije bilo ugovoreno, pa je uložio i svoju ušteđevinu. Posle tri dana na ulici počeli su sa prvim pravim jelovnikom u skromno preuređenoj bivšoj mesarnici. Jelovnik se širio iz meseca u mesec. Na stolovima od nerendisano drveta bili su čaršavi, za sada, od papira. Posna srpska čorba od pasulja. Čorbast pasulj sa mesom. Prebranac sa dimljenim šaranom. Prebranac sa sremskim kobasicama. Prebranac sa svinjskim kotletom. Prazan, posan prebranac. Italijanska minestrone od pasulja. Gravče na tavče na makedonski način. Jevrejski šolet sa guščetinom, koji se u rerni čvario cele noći. Meksikanski crni pasulj. U toj zemlji su urođenici pasulj jeli još pre šest-sedam hiljada godina. Čili kon karne, gotovo isto, samo ljuta, veoma ljuta verzija, burito sa piletinom, kačkavaljem i crnim pasuljem, tortilja sa crnim pasuljem, avokadom, zelenom salatom i paradajzom, frijoles negros, pasulj sa Kariba... Proveravajući sve ovo mnogo kasnije, na svom Ostrvu u Južnom moru, Vadim je ustanovio da nije mnogo grešio. Najzad, najskuplje i najzanimljivije jelo bilo je francuski *cassoulette*, u istom kazančetu na gušćoj masti krčkali su se jagnjeće i svinjsko meso, bataci od patke i ljute kobasice. Belo i crno stono vino, pivo i bezalkoholno pivo i koka-kola. Crni ili beli hleb u početku su bili besplatni, a proja

je postala posebna stavka u jelovniku tek kada je Vadim shvatio da poneko dođe samo da se najede dobrog hleba. Cele prve nedelje nije bilo nijedne slobodne stolice.

Jednog od prvih dana, tačno u podne, za sto pored prozora sela je prilično gojazna dama. Dama, dabome, ne nekakva ženska, jer je nosila smešan, staromodan šešir. Naručila je šolet. Jela je polako, pažljivo žvaćući, pa je iznenada spustila pribor za jelo i mahнула Vadimu, koji ju je već neko vreme posmatrao.

– Vi ste gazda?

– Jesam, izvolite, da li ste zadovoljni?

– Nije loše...

– Hvala, gospođo.

– Čekajte. Vi ga pravite sa guščetinom?

– Naravno, zar...

– Čekajte, ali na ulju?

– A kako bismo inače?

– Naravno na guščjoj masti, čoveče. Bojim se da ništa ne znate. Ruski Jevreji ga prave sa govedinom i na loju. Sa njima se ne slažem u principu, ni inače se ne slažem sa njima, ali to sada nije važno. Osim toga, obično se kaže čolent, a ne šolet. Gde ste naučili da se govori sa š? U Srbiji? Aha. Ali, molim vas, gde nabavljate guske?

– Moram da priznam da je to stvar mog partnera, ali, koliko ja znam, negde u Mađarskoj.

– Dobro, to je u redu. Čolent moje mame bio je bolji, nju su ugušili u Aušvicu... Svejedno, dajte mi još jednu porciju.

Vadim je zabrinuto upitao:

– Zar je porcija mala?

– Nije, ali ja sam krupna.

– Sa zadovoljstvom, svakako na račun kuće!

Tako se upoznao s Johanom Honig koja je više volela da je zovu Žana, kao Žana d'Ark. Ili madam Žan Miel. „Nije mi pomoglo što su mi roditelji dali tako lepo hrišćansko ime. Zbog toga ga neću...“ Nije htela da govori o tome kako je kao Jevrejka preživela Hitlerov rat. „Šta se to koga tiče? Ne volim da kukam. Živa sam i ovolika, zar to nije dovoljno?“ Radila je u nekoj banci. Posle dve nedelje prešla je kod Vadima i preuzela knjigovodstvo. I ostala kod njega do kraja života.

Možda bez njenog finansijskog genija ne bi ostvario svetski uspeh. Možda ona nikada ne bi materijalizovala svoj finansijski genije da se nije udružila sa Vadimom. Sigurno ne bi. Ni on, ni ona. U početku je bila rezervisana prema nekim investicijama, na primer prema kupovini aviona, ali verovatno bez njenog saveta nikada ne bi kupio Ostrvo u Južnom moru. Sve do smrti je, bar na sat-dva, boravila u njegovim računovodstvima u Kaliforniji, Austriji, Rusiji ili na Otoku, bez ustezanja koristeći jedan od njegovih privatnih aviona. Sa sobom je za svaki slučaj uvek nosila oprostajno pismo: „Kada smo već kupili te opasne letilice, da kažem onom ko prvi stigne do ove poruke: meni je svejedno da li ću umreti u postelji ili poginuti, samo da bude brzo i što bezbolnije.“ Iako od tako stare žene to niko ne bi očekivao, neverovatno brzo je kuckala debelim prstima po digitronu da bi izračunala kako da se organizuju avio-baze i gde je transport sopstvenim avionima pogodniji od prevoza kamionima desetotoncima. Lako je naučila da radi na kompjuteru, pa čak i da prilagodi prema sopstvenim potrebama pojedine programe. U Vadimovim firmama širom planete, kojih

je bilo sve više, madam Miel su se mnogo više bojali nego lokalnih poreskih inspektora.

Njena je ideja takođe bila da u restorane sa pasuljem uvedu i gataru. Već posle mesec dana rekla mu je:

– Imaćemo veliki uspeh, videćeš!

– Nisam siguran – Vadim je ostao skeptičan. – Da vama nisu prorekli nekakvo čudo?

– Nisu, ali mogli bismo i to da pokušamo. Setila sam se, imam jednu prijateljicu, njena mama je bila sa mojom u Aušvicu. Ona odonda gata u pasulj.

– Pa?

– Videćeš!

– Ozbiljno ili je to samo maskarada?

– Kažem da ćeš videti, strpi se još malo.

Sledećeg petka je dovela Zeldu. Zeldu je za razliku od Žane bila mala, gotovo sitna, elegantna, ali je u velikoj torbi donela svoj kostim. U tesnoj garderobi iza kuhinje se presvukla, talasastu crnu kosu prekrila je šarenom svilenom maramom, namestila je ogromne naušnice i ogrlicu, našminkala se, nanela taman puder i kao prava pravcata Ciganka sela za sto ispod plakata.

„Saznajte svoju sudbinu! Postavljajte pitanja, pasulj će vam dati odgovore! Budućnost kod vaše Zelde! Danas besplatno!“

Interesovanje je bilo ogromno. Zar su ljudi verovali da će im neka Ciganka pomoći da vide svoju budućnost? Bečlije! Čiji je sunarodnik bio doktor Sigmund Frojd! Stranci sa svih strana pridošli u Beč! Turisti! Strani radnici! Zgodna prilika da se napravi statistika ko sve dolazi da jede pasulj i sklon je praznoverju. Na osnovu poznavanja posetilaca lakše se prave jelovnici i reklama.